לתפלתו של כהן גדול ורבא אמר רב נחמן מתנת שכיב מרע מדרבנן בעלמא היא שמא תטרף דעתו עליו ומי אמר רב נחמן הכי והא (א) אמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל (א)א המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול ואפילו יורש מוחל [ב]מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע דאינו יכול למוחלו אי אמרת בשלמא דאורייתא משום הכי אינו יכול למחול אלא אי אמרת דרבנן היא אמאי אינו יכול למחול [ג]אינה של תורה ועשאוה כשל תורה אמר רבא אמר רב נחמן [ד]שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו תנו דקל זה לפלוני ויאכל פירותיו למימרא דסבר ר"נ מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע והא אמר רבא אמר רב נחמן

שכיב

לתפלתו של כהן גדול. שהיה מתפלל ביום הכפורים שתהיה שנה זו גשומה ושחונה [יומא נג:] ועתה לפי הענין שירצה בראש השנה יתפלל ביוה"כ: **מתנת שכיב מרע.** שקונה באמירה בעלמא אינה מן התורה וקראי דלעיל עלה טובה קמ"ל שילוה לביתו בשעת מיתתו מה שיש לו מלוות הן על ידי קנין הן ע"י דבור כגון דברים שאין צריכין קנין שאדם מודיע לבני ביתו מי חייב לו כלום וממונו ופקדונו ביד מי (ב) והיכן מונחין אלא מדרבנן בעלמא קונה גזירה שמא עד שיבאו עדים לקנות תטרף דעתו של חולה קודם שיבאו ולא יוכל להקנות ונמצאת צוואתו בטלה. וקשיא לי מה בכך אם תבטל מאחר שאינו קונה באמירה תבטל ותבטל. ולישנא אחרינא מפרשינן ונראה בעיני דלהכי תקון רבנן שיקנו **דבריו** באמירה שאם אין דבריו נקנין חיישינן שמא תטרף דעתו בחליו מתוך צער שהוא יודע שלא יקיימו בניו צוואתו: **מי אמר רב נחמן הכי.** דמדרבנן היא ולא מדאורייתא: **המוכר שטר חוב.** שחייב לו לוה למלוה ממון ומסר לו המלוה את השטר ליד לוקח ומכרו לו וכתב לו קני לך (ג) וכל שעבודיה אי נמי כדפסקינן התם הלכתא אותיות נקנות במסירה בפרק המוכר את הספינה (לעיל עז.): **וחזר.** המוכר ומחל ללוה: **מחול.** דלא מכר לו ראשון לשני אלא כל זכות שתבא לידו ולא עדיף האי לוקח ממלוה דאתי מחמתיה דמלוה ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח דהא הלכתא היא דדיינין דינא דגרמי וזה הפסיד מעותיו כשורף שטרותיו של חבירו דקיימא לן ה)דחייב מההיא עובדא **דכפייה** רפרם לרב אשי ואגבי מיניה כי כשורא לגלמי: **ואפילו יורש.** של מלוה מוחל וסברא הוא דלא אלים כח של לוקח במה שנמסר לו שטר המלוה אלא לזכות בחוב הכתוב (ד) במקום המלוה או היורש אך לא נעקר שעבודו מן המלוה וקרינא ביה עבד לוה לאיש מלוה [משלי כב] ויכול למחול שעבודו: **מודה שמואל שאם נתנו.** המלוה לאיש אחר במתנת שכיב מרע וכגון שחלק כל נכסיו ה)אי נמי על ידי קנין כדין כל מתנת שכיב מרע במקצת אי נמי בלא קנין דכיון דמסרו לו בחייו אין לך קנין גדול מזה ומיהו אם עמד חוזר אם מתנת שכיב מרע ו)במקצת הוא כדפסקי' לקמן [קנא:] דאינו יכול למחול לדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו ואלימי ממתנת בריא ואין היורש יכול למחול: **ומשני אינה של תורה.** אלא מדרבנן היא: **ועשאוה כשל תורה.** ומשום טירוף דעתו כדאמרן לעיל: **א"ר נחמן שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום.** שהדירה אין בה ממש להקנותה ופירות דקל נמי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכיון דמתנת בריא אפי' בקנין סודר לא קני דמילי לא מיקנו אלא א"כ הקנה לו הגוף כגון דקל לפירותיו ובית לדור מתנת שכיב מרע נמי לא קניא דמילתא דליתא בבריא ליתא בשכיב מרע שאין שכיב מרע חמור מן הבריא אלא דאמירתו במקום קנין של בריא הוא והיכא דאין קנין ז)מועלת בבריא אמירה בשכיב מרע לא מהניא מידי הלכך אין מועיל עד שיאמר תנו בית זה לפלוני כו': **למימרא דסבר רב נחמן כו'.** לא אלים כח השכיב מרע יותר מן הבריא אלא שאמירתו קונה כקנין סודר דבריא:

הלואתי

לתפלתו של כהן גדול. שיתפלל שאם חמה לא תהיה חמה יותר מדאי ואם קרירא לא תהיה קרירא יותר מדאי:

המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול כו'. פי' רבינו שמואל דלמאן דדאין דינא דגרמי הוה מוחל צריך להחזיר ללוקח מה שנתן לו ואור"י א"צ להחזיר אלא מעות שנתנו בו הלקוחות ולא כל השטר וראיה לדבר מדאמר בפרק החובל (ב"ק פט: ושם) אלא הא דתניא וכן היא שחבלה בבעלה לא הפסידה כתובתה ואמאי לא הפסידה תזבין לה לכתובתה לבעלה בטובת הנאה דהאי חבלה דאי מחלה לה (ו) גבי בעל ליכא קפידא ומוקי לה כרבי מאיר ומשמע דוקא גבי בעל יכולה למכור אבל לגבי אחריני לא תוכל למכור כי האי גוונא פן תמחלנה לבעלה והיאך תמחלנה לרבי מאיר דאית ליה בהגוזל קמא (שם ק.) דינא דגרמי ע"כ נראה אפי' למאן דאית ליה דינא דגרמי היינו דוקא לענין שיש לה לשלם מה שנתנו בה הלקוחות ולא כל דמי הכתובה שהפסידתם והא דאמר בהגוזל קמא (שם דף צח:) מאן דדאין דינא דגרמי מגבי שטרא מעליא גבי שורף שטרותיו של חבירו וכן בפ' הכותב (כתובות דף פו.) על הך מלתא דשמואל לאו דוקא נקט שטרא מעליא שהרי לא תחזיר אלא מה שנתנו בה הלוקחין אלא משום דנקט לעיל התם ניירא בעלמא קלאי מינך נקט בתר הכי שטרא מעליא ועוד ראיה מרב נחמן דאית ליה בהגוזל בתרא (ב"ק קטז:) דינא דגרמי גבי ההוא גברא דאחווי אכריא דחבריה אתא לקמיה דרב נחמן חייביה כו' ואילו בפרק הכותב (כתובות פה: ושם פו. ד"ה תיזיל) אמר קריבתיה דרב נחמן זבינתה לכתובתה בטובת הנאה ואיגרשה ושכיבה אתו לקוחות וקתבעי לה לברתה כו' אמר רב נחמן מאן לימא לה דתיזיל ולימחלה לכתובתה לגבי אבוה והדר תירתה מיניה ומה תרויח לרב נחמן והא איהו גופיה אית ליה בהגוזל בתרא דינא דגרמי ואם כן צריכה להחזיר לו כל הדמים ומה תרויח בזה אלא שמע מינה שתרויח בזה שלא היתה צריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה ג)ואם תאמר מכל מקום הפסידתם הרבה שהרי גרושה היתה והיה להם ללקוחות או לגבות כתובתה מן הגרושה ואומר רבי דשמא קטנה היתה ולא היו יכולים או לגבות ממנה כלום ומכל מקום מחילתה מחילה כיון שהגיעה לפעוטות כדאמר בהנזקין (גיטין דף נט.) דמתנתה מתנה עוד קשה לי רב נחמן איך השיאה עצה למחול כתובת אמן והא אמר בפרק לא יחפור (לעיל כב: ושם) דגרמא בנזקין אסור פי' אע"ג דפטור הוא איסורא מיהא איכא וכל שכן למאן דדאין דינא דגרמי כמו רב נחמן דאיכא איסור יותר כשמורה לה למחול דאפילו בגרמא בנזיקין שפטור לגמרי אסור וכ"ש דינא דגרמי שיש מחייבין שאסור ואומר ר"י דכיון שהיה לה הפסד לדבר שרי וגם שלא היו מפסידין כלל בדבר שמחזרת להם מה שנתנו בה ועוד ראיה מדאמר בפרק שני דקדושין (דף מז:) התקדשי לי בשטר חוב או שהיה לו מלוה ביד אחרים ד)(וקדשה) עלייהו רבי מאיר אומר מקודשת וחכמים אומרים אינה מקודשת ומסקנא דמילתא דפליגי בדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול מאן דאמר אינה מקודשת אית ליה דשמואל דלא סמכה דעתה כי שמא ימחול ואם צריך להחזיר כל הדמים למה ימחול ושפיר סמכה דעתה ועוד דקאמר התם בתר הכי דסמכה דעתה דלא שביק נפשה ויהיב לאחריני הוה ליה למימר שיתחייב לשלם הכל אם ימחול ומיהו יש לדחות כי שמא היה לה בושת לבוא לב"ד ולתבוע מבעלה מה שמחלה ולכך לא סמכה דעתה בכך יותר ועוד ראיה ממה דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (דף יט: ושם) גבי מצא שובר בזמן שהאשה מודה יחזיר לבעל וליחוש שמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה אלא עד תשרי ואזלה וזבנתה לכתובתה בטובת הנאה מניסן עד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין ואמר רבא שמע מינה איתא לדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו כו' פי' ואם כן לא טריף שלא כדין שהרי יכולה היא למחול לבעלה ותימה למאן דדאין דינא דגרמי איך (ח) יטרוף שלא כדין והלא אם תמחול לבעלה יחזרו עליה הלקוחות ויגבו ממנה הכל על כן נראה שאין צריכה להחזיר להם אלא מה שנתנו בה ומיהו קשה לי מ"מ יטרוף לקוחות שלא כדין שהרי יחזרו עליה ממה שנתנו בה לכל הפחות ואומר ר"י דבדבר מועט כזה אין לחוש דאין כאן טריפה שלא כדין ועוד הוה קשיא לי דהא הוה מצי התם למיפרך מגרושה שכתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי ואזלה וזבנא לכתובה דמניסן ועד תשרי ומפיק ליה לשובר דכתיב בניסן ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין וכיון שהיא גרושה א"כ מוכרת כתובתה בדמים יקרים ואם כן הפסידה הרבה ללקוחות וטורף בעלה שלא כדין שהרי לא תוכל למחול מה שהפסידתם ואי הוה מוקי לה להא ברייתא כמאן דלא דאין דינא דגרמי הוה אתי שפיר אך לא היינו יכולים עוד להביא ממנה ראיה מיהו לפי מה שפי' ר"י בפ"ק דבבא מציעא דבגרושה ליכא למיחש הכי הוה א"ש וכן הוא עיקר כמו שפי' שם דלא הוי מצי למיפרך מגרושה וא"ת מאי האי דקאמר בפ"ק דבבא מציעא (דף כ.) ש"מ איתא להא דשמואל דאמר המוכר שטר חוב כו' ניחוש דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נתנה עד תשרי והלכה והכניסתה לבעלה שאז אינה יכולה למחול דידו כידה כדאמר בהכותב (כתובות פה:) ול"ל דמיירי שיודעין שאין לה בעל: **אלא** אינה כשל תורה כו'. מה שפירש רבינו יעקב שאין להוכיח מכאן דמכר שטר חוב ט)אל מן התורה פירשנו לעיל בפרק המוכר את הספינה (דף עו: ד"ה קני):

שכיב מרע שאמר ידור פלוני בבית זה יאכל פלוני פירות דקל זה לא אמר כלום למימרא דסבר רב נחמן מילתא דליתא בבריא. שאינו יכול להקנות הדירה לדבר שאין בו ממש הוא ופירות הדקל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם:

שכיב

עין משפט נר מצוה

ע א מיי' פ"ו מהלכות מכירה הל' יב ועיין בהשגות ובמגיד משנה סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סי' סו סעיף כג:

עא ב מיי' פ"ו מהלכות זכייה ומתנה הלכה ג ועיין בהשגות ובמ"מ סמג שם טוש"ע חו"מ שם סעי' מ וסי' רנ סעיף כ [וברב אלפס כתובות דף קט:]:

עב ג מיי' שם הלכה ג ועיין בכס"מ ופ"ח הלכה ג סמג שם [וברב אלפס שם]:

עג ד מיי' שם פ"ט הל' טו טוש"ע חו"מ סי' רנג סעיף כח:

רבינו גרשום

הלכך לא קשיין אהדדי: לתפלתו של כהן גדול. דאי חמים ההוא יומא בידוע שכל השנה מחוממת וצריך לבקש רחמים שתהא גשומה ואי קריר צריך לבקש רחמים שאם גשומה תהא שחונה: אמר רבא אמר רב נחמן מתנת שכיב מרע מדרבנן היא. דקניא באמירה וכל מתנה דאשכחן באורייתא בבריא מיירי. ומה שיכול ליתן למי שאינו יורש באמירה רבנן תקינו להו למיעבד כל רעותיה דאי לא מצי למיעבד שמא תטרוף דעתו עליו מחמת צער. איכא דאמרי להכי לא בעי לא קנין ולא כתיבה ולא משיכה אלא באמירה בעלמא דזימנין דמתרמי דמית בשבת ולא מצי למיעבד קנין ולא משיכה ולא כתיבה ותטרוף דעתו עליו ושכיב ולא פקיד להכי תקינו דבאמירה סגי: ומי אמר רב נחמן הכי. דמדרבנן הויא מתנת שכיב מרע: והאמר רב נחמן אע"ג דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול. לבעל חובו דגייר בעלמא הוא דזבין ליה ומחלו ליה בעינייה להוצאה נתנה. אבל זוזי דיהיב ליה ללוקח: אפי' יורש של מוכר מצי מחיל החוב. הואיל דיורש הוא: מודה שמואל שאם נתנו. לשטר חוב במתנת שכיב מרע לשום אדם שאין יורש יכול למחול דמתנה אלימא ממכר: אי אמרת בשלמא [דאורייתא] משום הכי. אלימא מתנה ממכר: אלא אי אמרת מדרבנן. אמאי אלימא מתנה ממכר. ש"מ מדאורייתא וקשיא דרב נחמן אדרב נחמן. ומשני לעולם אימא לך מדרבנן ולא מדאורייתא ומשום הכי אינו יכול למחול דעשאוה רבנן ואלמוה רבנן (כתיבתו) [מתנתו] כדאורייתא משום גזרה שמא תטרוף דעתו עליו: לא אמר כלום. דאין זה זכיית מתנה כדאמר לקמן ישול ויזכה ויחזיק דבקנה כולהו לשון מתנה הם. אבל הכא דאמר ידור ויאכל פירותיו לא עד שיאמר תנו בית זה לפלוני וידור בו: והאי דאמר ידור ויאכל לאו דוקא הוא דהיינו דאמר תנו לחוד קנה קאמר אלא אגב דאמר ברישא ידור ויאכל קתני סיפא נמי ידור ויאכל: למימרא דקסבר רב נחמן. דאמר ידור ויאכל אין לשון קנית מתנה היא משום דמלתא דלשון קניה הוא (דאיתא) בבריא איתיה בשכיב מרע. דבריא אמר תנו בית ה"נ לשון מתנה (היינו) ה"נ שכיב מרע אבל אמר בריא ידור לא הוי לשון מתנה וליתיה נמי בשכיב מרע: והאמר רב נחמן

מסורת הש"ס

א) ב"ק פט. ב"מ כ. כתובות פה: פו. קדושין מח., ב) [כתובות פו.], ג) [רש"ל מחק ול"מ וגרס ות"מ וכו'], ד) [נ"ל והקדשה], ה) ר"מ גורס ואינו חל.

גליון הש"ס

רשב"ם ד"ה מודה שמואל כו' א"נ ע"י קנין כדין כל מתנת שכ"מ במקצת. תמוה לי דא"כ הוי מתנת בריא ויכול למחול [וכן הקשה הגרע"א בחו"מ סי' רנג ס"ק מכ]:

הגהות הב"ח

(א) גמרא אמר רב נחמן אע"ג. נ"ב גי' רשב"ם א"ר נחמן אמר שמואל כו' ומודה שמואל כו' אבל בחוב. בפרק הספינה גורסין אע"ג כו' ע"ש סוף דף עז: (ב) רשב"ם ד"ה מתנת וכו' ביד מי הן והיכן וכו' ולישנא אחרינא מפרשין וכו' שיקנו דבריו באמירה. נ"ב וכך מפורש לקמן בדף קנ"ו ע"ב דקאמר ולא נחוש לדברי ר"א אלא שמא תטרוף דעתו עליו: (ג) ד"ה המוכר כו' קני לך איהו וכל: (ד) ד"ה ואפי' כו' הכתוב בו במקום: (ה) ד"ה מודה שמואל וכו' אם מתנת שכיב מרע בבריאה הוא כדפסקינן: (ו) ד"ה א"ר נחמן וכו' דאין קנין מועיל בבריא אמירה בשכיב מרע נמי לא מהניא: (ז) תוס' ד"ה המוכר וכו' דאי מחלה לה לגבי בעל ליכא פסידא ומוקי לה כר"מ: (ח) בא"ד ותימה למאן וכו' איך לא יטרוף וכו' דמכל מקום:

מוסף רש"י

וחזר ומחלו. המוכר שהוא מלוה מחלו ללוה. מחול. דאמר ליה לוה ללוקח לאו בעל דברים דידי את (כתובות פה:). ואפילו יורש. של מלוה. מוחל. שהלוה לא נתחייב ללוקח כלום אלא מחמת המוכר, והרי מחלו אצלו (קדושין מח.).